

Voorwoord

Piet Lombaerde

Redactievoorzitter

Wir schaffen das! Dit zou Gilbert van Schoonbeke waarschijnlijk gedacht hebben toen hij in 1548 zijn plannen ontvouwde voor de stad Antwerpen, die op dat moment in zware financiële problemen zat naar aanleiding van de bouw van de Spaanse omwalling. In 2019 wordt het 500ste geboortjaar van deze uitzonderlijke figuur herdacht en daarom maakt deze ondernemer, projectontwikkelaar en bouwspeculant het onderwerp uit van het themadossier van dit zevende nummer van HistoriANT. Wie beter dan Hugo Soly kan Van Schoonbeke inleiden in het thema van dit jaarboek? Drie bijdragen werpen nieuw licht op al zijn plannen en verwezenlijkingen. In een eerste bijdrage wordt de vraag gesteld wie eigenlijk verantwoordelijk is voor de ingrijpende visuele beeldtransformatie die de stad Antwerpen tijdens de zestiende eeuw onderging. Het volgende artikel focust op de belangrijkste realisatie die tijdens de ‘werf van de Gouden Eeuw’ plaatsvond, namelijk de bouw van een gebastioneerde omwalling rond de stad. Een derde bijdrage gaat over het centraal waterdistributiesysteem en daarmee samengaand het nog steeds bestaande Waterhuis, die de nieuwe brouwerijen in de Nieuwstad van zuiver water voorzagen.

Aansluitend op dit dossier worden in een korte bijdrage de perikelen rond een standbeeld van Van Schoonbeke, dat in 1864 opgetrokken werd, uit de doeken gedaan. Dit initiatief verliep gelijktijdig met de afbraak van de Spaanse omwalling – het paradepaardje van deze ondernemer –, en kon als een *Erinnerung* voor het slopen van deze uitzonderlijke militaire constructie beschouwd worden. Een tweede korte bijdrage gaat verder in op een poging om het verlies van zulk monumentaal bouwwerk, dankzij de fotografie, in ons collectief geheugen te bewaren.

Zoals in elk nummer van HistoriANT wordt het themadossier voorafgegaan door een aantal bijdragen met nieuwe of weinig gekende gegevens van de Antwerpse geschiedenis.

In een eerste bijdrage van dit jaarboek gaat alle aandacht naar de wijze waarop het onderhoud van wegen en straten gedurende de achttiende eeuw fundamenteel gewijzigd werd. Aan de hand van de casestudy heerlijkheid Kiel, waar in 1763-1765 nieuwe landwegen werden geopend, wordt de impact van nieuwe steenwegen op het gewoonterrechtelijk straatbeheer besproken. Steeds meer zal de centrale overheid

het wegnemen aan haar behoeften en beleid onderwerpen door het onderhoud ervan naar zich toe te trekken.

Wat de twintigste eeuw betreft wordt een minder gekend aspect van het leven van Pol De Mont, een der leiders van de Vlaamse Beweging, uit de doeken gedaan. Na de Eerste Wereldoorlog verloor hij aan invloed, maar hernam zich als hoofduitgever van het Vlaamse Nationalistische dagblad *De Schelde*. Hij continueerde zijn culturele schrijfsels, maar miste de band met de nieuwe artistieke ontwikkelingen. Zijn pro-Germaanse houding deed hem de das om in de perceptie van zijn naoorlogs oeuvre.

Een heel ander onderwerp werd aangeraakt met de studie van de interieurs van de modernistische architect Léon Stynen. De auteur focust op drie modelinterieurs voor Antwerpse tentoonstellingen in 1930, 1937 en 1938. Typisch is het uitwerken van een interdisciplinair totaalconcept dat dankzij de samenwerking van architecten met kunstenaars en aannemers tot een origineel en bruikbaar eindproduct kon leiden.

Verder komen de kronieken aan bod, ingeleid door twee aparte bijdragen. Naar aanleiding van het *Bruegeljaar* in 2019, want de schilder overleed 450 jaar geleden, werd vooreerst een der topwerken van Pieter Bruegel besproken: de 'Dulle Griet'. Dit schilderij onderging een grondige restauratie. Over de wijze waarop dit schilderij in bezit kwam van ridder Mayer van den Bergh en de collectie van het Museum Mayer van den Bergh vervoegde, worden enkele nieuwe gegevens aangereikt. Een tweede bijdrage past in het Barokjaar dat in 2018 in Antwerpen werd gevierd. Voor de eerste maal werd een grondige studie uitgegeven over de betrokkenheid van Peter Paul Rubens bij de architectuur en architecturale sculptuur van de Antwerpse jezuïetenkerk (huidige Carolus-Borromeuskerk). Een kritisch onderzoek in het kader van het Corpus Rubenianum Ludwig Burchard lag aan de basis van deze publicatie.

Het luik van de algemene kronieken geeft vooreerst een overzicht van de belangrijkste activiteiten van het Genootschap voor Antwerpse geschiedenis. Het behalen van het GPRC-label voor HistoriANT toont aan dat de bijdragen in dit jaarboek van een hoog wetenschappelijk niveau zijn. In de kroniek over de tentoonstellingen en museumactiviteiten in Antwerpen staat het Barokjaar terug in de spotlights. Opnieuw worden talrijke evenementen kort besproken die hiermee verband hielden. *Antwerpen Barok 2018. Rubens inspireert* gold als eyecatcher voor het Antwerpse tentoonstellingsjaar 2018. Daarmee werd ook het officiële startschot gegeven voor een driejarig programma rond drie Vlaamse Meesters: Rubens, Bruegel en Van Eyck. Belangrijk is ook dat in 2018 het DIVA (Museum voor diamant, zilver en edelsmeedkunst) aan de Suikerrui in Antwerpen geopend werd. Een laatste kroniek vertelt over de werkzaamheden van de dienst Erfgoed en Archeologie van de stad Antwerpen. Eens te meer valt hierbij op dat naast de omvangrijke werken aan de Leien er heel wat ander werk werd verricht, zowel boven als onder de grond.